

"КРЕАТИВНІСТЬ: НАВИЧКА ХХІ СТОЛІТТЯ"

Main Author: Віта Павленко Position: доцент кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Affiliation: Житомирський державний університет імені Івана Франка Country: Україна

Анотація. Здійснено аналіз витоків проблеми креативності визначено етапи становлення поглядів науковців щодо розуміння понять «креативність» та «креативна особистість»: Антична філософія, Середньовіччя, епоха Відродження, епоха Просвітництва, німецька класична педагогіка, період соціальних та політичних змін, період сучасних досліджень. Зроблено висновок, що «креативність» як наукова категорія була предметом дослідження багатьох учених упродовж тривалого часу, що дозволило досить докладно вивчити та охарактеризувати якості та особливості креативних особистостей.

Ключові слова: креативність, м'яка навичка, розвиток креативності, креативні технології.

Abstract. The article analyses the origins of the problem of creativity. It identifies the stages of formation of scientists' views on understanding the concepts of "creativity" and "creative personality": Ancient philosophy, the Middle Ages, the Renaissance, the Enlightenment, classical German pedagogy, the period of social and political changes, and the period of modern research. It is concluded that "creativity" as a scientific category has been the subject of research by many scientists for a long time, making it possible to study and characterize the qualities and characteristics of creative individuals in detail.

Keywords: creativity, soft skills, creativity development, creative technologies.

Мета – визначити низку спільних поглядів учених щодо аналізованого феномена.

Основний текст. Сучасна педагогіка є розгалуженою системою наукових та навчальних дисциплін. З розвитком суспільства, зі зміною пріоритетів людства та соціальних потреб змінювались педагогічні орієнтири. На відміну від попередніх століть, коли вимоги суспільства обмежувалися лише інтелектуальними, високоосвіченими людьми, суспільство ХХІ сторіччя виставляє інші вимоги. Сучасна система освіти розрахована на непересічного звичайного школяра, велика увага приділяється логічним процесам, при цьому сильно нехтуються образне, креативне мислення [3, с. 100–101].

Необхідність розвитку креативної особистості обґрунтовується величезною роллю, яку відіграють у сучасних соціально-економічних процесах здатності

людини висувати нові ідеї, створювати нові ефективні форми, бачити перспективні напрямки розвитку різних сфер життя.

Сучасна людина, окрім глибоких знань, повинна мати відповідні навички, щоб бути конкурентоздатною на ринку праці. Креативність, здатність легко знаходити вихід з будь-якої ситуації, здатність створювати нове – риси, які високо цінуються у сучасному суспільстві. Саме тому з'являється педагогіка креативності, яка робить наголос не на механічному засвоєнні та використанні знань, а на вихованні людини-творця, здатної до творчої діяльності.

У сучасних умовах одним із основних завдань, що стоять перед педагогами, є розвиток креативної особистості, здатної до самовдосконалення під впливом різних зовнішніх факторів із урахуванням природних задатків і ціннісних орієнтацій кожного індивіда.

Видатні педагоги звертали увагу на проблему взаємозв'язку навчання дітей та їхнього розумового розвитку. У вітчизняній і зарубіжній педагогіці розроблені різні теорії навчання, що порушують проблему креативного розвитку школярів. Є цілий комплекс значущих теорій навчання, в яких креативності відводиться значне місце: теорія творчого розвитку учнів, теорія активізації навчальної діяльності дітей, теорія проблемного навчання, теорія розвивального навчання.

Протягом багатовікової історії існування інститутів освіти складалася практика роботи з дітьми, що мали високі інтелектуальні здібності, але були далекими від творчості. Їх називали обдарованими дітьми. Життя вимагало відокремлення, як писав Платон, «людей, не здатних до пізнання і бездіяльних – від прекрасних». У світовій науці та педагогічній практиці представлено два протилежні погляди на проблему креативності. Прихильники першого вважають, що креативною є кожна нормальна дитина, і потрібно лише вчасно виявити й розвинути креативність. На думку інших дослідників, це дуже рідкісне явище, притаманне лише незначному відсотку людей.

Становлення поняття «креативна особистість» проходить багато періодів:

Антична філософія (з VI ст. до н. е. до VI ст. н. е.) – Платон (Видатна людина (геній), яка послана на землю для того, щоб подолати повсякденні уявлення й осяяти людству своєю силою духу шлях до досконалості й величі. Поняття «Креативна особистість» вживалося як синонім «талант» – це «Божий дар», який неможливо розвинути); Аристотель (Мудрець, ідеальний чоловік, максимально близько стоїть до божества або навіть сам стає божеством, що володіє абсолютним знанням і абсолютною волею);

Середньовіччя (VI – XIII ст.) – Ф. Аквінський, П. Абеляр, Роджер Бекон, А. Кентерберійський, Р. Луллія (Людина з вродженими здібностями, дарованими Богом);

Епоха Відродження (XIV – XVI ст.) – Хуан Уарте, Л. да Вінчі, Г. Галілей, Дж. Бруно (Геній, який поєднував у собі божественне (безсмертне) і смертне (людське));

креативна, обдарована або геніальна дитина є вищим ступенем розвитку своїх здібностей);

Епоха Просвітництва (XVII ст.) – М. Монтень, Ф. Бекон, Р. Декарт, Г. Лейбніц, Гоббс, Дж. Локк, К. Гельвецій (Люди з вродженими здібностями, які вміють розвинути їх протягом усього життя);

Німецька класична педагогіка: (XVIII – XIX ст.) – Г. Гегель (Креативна особистість ототожнюється з генієм. «Геній» (від лат. *genius* – дух) – явище, яке в більш пізні часи стали називати «суб'єктом творчої діяльності»); (1798) – І. Кант, І. Фіхте, Ф. Шеллінг (Геній. Чотири якості художнього генія: геній абсолютно оригінальний; творчість генія має бути зразковою; геній – це здатність створювати правила; геній зустрічається лише в мистецтві); (1830 – 1842 pp.) – Огюст Конт (Геній як здатність створювати те, до чого немає певних правил, геній є повна протилежність наслідування);

Період соціальних та політичних змін (Середина XIX ст.) – Ф. Гальтон («Геній» – людина, яка має видатні здібності. Це результат дії, наприклад, спадкових факторів. Головна причина високих досягнень знаходиться в самій людині й передається спадковим шляхом з покоління у покоління), Чезаре Ломброзо (Геній переважно творить на основі активності несвідомого, а талант творить раціонально на основі продуманого плану. Геній може бути віднесений до креативу, а талант – до інтелектуалів); (межа XIX– XX ст.) – В. Штерн, Л. Терман, Ч. Спірман («Видатна дитина», «учень з більш ніж середніми здібностями». Обдарована у навчанні дитина з підвищеним інтелектом, добре і відмінно встигає з академічних предметів), (поч. XX ст.) – А. Біне (Людина з високим рівнем інтелекту); (1926) - В. Штерн (Високо обдаровані діти з здібностями, які проявляються в різних предметних галузях – переважно в тих, які вимагають високих розумових здібностей); (середина XX ст.) – Василь Сухомлинський (Це маленький паросток, який щойно проріс із землі й вимагає до себе уваги, тому дорослій людині необхідно доглядати і зробити все необхідне для того, щоб він виріс і дав рясний плід); Ф. Баррон, К. Юнг (Це той, «хто несе світло, і він обраний до високого служіння самою природою»); (60-ті роки XX ст.) – Й. Гетцельс, П. Джексон, Е. Торранс, Дж. Гілфорд, В. Бобровська (Дивергентні (творчі) учні); (1977) – Джун Мейкер (Діти з різними видами фізичних недоліків мають виражені особливості в когнітивному розвитку і в самооцінці. Необхідно враховувати інтелект і креативність у розвитку обдарованих дітей); (1983) – Барбара Кларк (Діти, які демонструють високий рівень виконання завдань у кожній із сфер діяльності. Через свій прискорений розвиток вони потребують навчання, що відрізняється від стандартного, яке забезпечить зростання здібностей, а не їх зниження або втрату); (1997) – Дж. Рензулі, К. Денек (Діти з ознаками креативності (інтелектуальні здібності, наполегливість, орієнтованість на завдання, мотивація, креативність), яким необхідно надати різноманітні освітні можливості);

Період сучасних досліджень (кінець XX – початок XXI ст.) – Т. Амабайл, Ч. Банах, Г. Беккер, Е. де Боно, Я. Козелецький, В. Лімонт (Діти з пізнавальною мотивацією, дослідницькою та творчою активністю, що виражається в постановці й розв'язанні проблем, виявленні нового); Н. Онацький (Діти з високими показниками рівня загальної обдарованості. Діти, які досягли успіхів у будь-яких галузях діяльності (талановиті). Категорії креативних учнів: «кмітливі», «блискучі учні», «креативи», «компетентні», «талановиті», «мудрі»); (поч. XXI ст.) – О. Антонова, О. Дубасенюк, В. Моляко, О. Музика, С. Сисоєва, Е. Ненцка (Діти з спеціальною розумовою обдарованістю, з високим IQ; діти, які досягли визначних успіхів у якомусь виді діяльності; діти з високою креативністю. «Вища, ніж у однолітків за інших рівних умов, сприйнятливості до навчання та більш виражені творчі прояви»).

Науковці виокремлюють об'єкти вивчення креативності, а саме: співвідношення креативності з інтелектом (Г. Беккер, Дж. Гілфорд, Р. Річардс, Я. Козелецький, Р. Стернберг, Е. Торренс, М. Чіксентміхайі; загальна здібність до творчості (О. Антонова, Н. Булка, Л. Виготський, О. Вознюк, О. Дубасенюк, О. Кононко, О. Куцевол, В. Моляко, С. Овчаров, І. Подорожна, С. Сисоєва, В. Фрицюк, О. Ярошинська; якість особистості (Я. Кауфман, О. Кононко, О. Куцевол, І. Подорожна, О. Приходько, Р. Стернберг, В. Фрицюк); вплив психологічних властивостей особистості на формування її креативності (Є. Гергель, Дж. Гілфорд, Е. Ненцка, Е. Торренс); процес прояву власної індивідуальності (О. Войтенко, Д. Леонард, О. Яковлева, К. Шмідт; здатність особистості виходити за межі заданої ситуації, створювати оригінальні цінності (Ф. Баррон, Ф. Вільямс, Л. Байтімерова, І. Гриненко, О. Дунаєва, О. Кульчицька, Л. Пузеп, І. Шахіна, Е. Фромм, К. Шмідт; обов'язкова характеристика представника педагогічної професії (О. Антонова, І. Гриненко, О. Дунаєва, О. Куцевол, А. Морозов, І. Подорожна, С. Сисоєва, В. Фрицюк, А. Шадріна).

За твердженням К. Шмідта, креативність – це здатність людини генерувати нові, цінні продукти (речі, ідеї, методи роботи та ін.) [1].

Можемо виокремити групи та типи рис, що характеризують креативну особистість; *відкритість* (простота засвоєння інформації, потреба в новизні, толерантність до неоднозначного змісту і погано визначеного, абстракція (простота привернення уваги випадкового подразника або фантазії та думки); *незалежність* (невідповідність, не піддаватись тиску, психотизм); *наполегливість* (внутрішня мотивація, честолюбство, підвищена самооцінка).

До структурних компонентів креативної особистості вчені відносять: індивідуальні здібності, компетентність, індивідуальні психологічні властивості. Існують й інші підходи до структуризації креативності [3, с. 135].

І. Гриненко у структурі креативності майбутнього вчителя визначив динамічну взаємодію п'ятих компонентів: мотиваційного, емоційно-ціннісного, когнітивного, конативного та результативного [2, с. 51].

В. Фрицюк запропонувала модель креативності, яка складається з трьох компонентів: музично-пізнавальний (когнітивний), емоційно-мотиваційний (мотиваційний), діяльнісно-творчий (поведінковий) [4, с. 55–59].

Ми розглядаємо креативність як комплекс таких структурних компонентів: мотиваційний компонент (внутрішня потреба у досягненні творчих результатів); когнітивний компонент (мислення – здатність до аналізу, синтезу та оцінки ідей); особистісний компонент (особистість, яка створює, особистісні риси якої – гнучкість, відкритість, інтуїція та ін.).

Висновки та рекомендації. Педагогічний досвід показує, що багато дітей мають прихований потенціал креативності, й за наявності необхідних умов розвитку та підтримки вони можуть розкритися, проявити себе в певній галузі. Найчастіше прихований потенціал креативності робить людину професіоналом у певній сфері діяльності. Тому доцільно розглянути поняття «креативність» у структурі особистісної активності людини, компонентами якої виступають групи «особистісних якостей», що забезпечують їй здатність виступати в ролі конкретного суб'єкта в майбутній професійній діяльності. Креативність покликана забезпечити людині в майбутньому:

- професійну компетентність (кваліфікацію);
- працездатність (психофізичну активність);
- інтелектуальну пізнавальну здатність (освіченість);
- здатність до співпраці, колективної організації, взаємодії (комунікабельність);
- ціннісно-мотиваційну сферу (моральність).

Перелік використаних джерел

Szmidt K.J. Pedagogika twórczości. Gdańsk, 2007.

Гриненко І.В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2008. С. 51.

Павленко В. В. Теорія і практика розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі (дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01). Житомир, 2023. 571 с.

Фрицюк В.А. Формування креативності майбутніх учителів музики: дис.... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Вінниця, 2004. С. 55–59.